

Nr 31.

Ankom till riksdagens kansli den 7 juni 1941 kl. 11 f. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av väckt motion om utredning och förslag beträffande koncentrerad bränneriverksamhet.

(2:a avd.)

I en inom första kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 153, har herr *Johan Nilsson* i Malmö hemställt »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i avsikt att erhålla en koncentrerad bränneriverksamhet med därav följande prisbillig råsprit och ökad potatisodling och framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Beträffande motiveringen för detta förslag, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, får utskottet hänvisa till motionen.

Den av motionären upptagna frågan om en centralisering av tillverkningen vid potatisbrännerierna har varit föremål för närmare omprövning senast vid 1934 års riksdag. Det betänkande med förslag angående ordnandet av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit m. m., som avgavs av 1933 års motorbränslesakkunniga och som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 232 till 1934 års riksdag, innefattade även en ingående utredning rörande centraliseringsfrågan. Av utredningen framgår, att en enhetligt företagen koncentration av potatisbrännerierna komme att medföra så betydande ekonomiska konsekvenser, att de sakkunniga redan av denna anledning icke funnit det tillrådligt, att initiativ från statsmakternas sida toges till vidtagande på det ena eller andra sättet av en dylik åtgärd. Härtill komme de vägande betänkligheter, som uttalats av sakkunskapen inom jordbruksnäringen med hänsyn till det försvårande av avsättningen av potatis för bränneriändamål och de minskade möjligheter till drankens utnyttjande, som en centralisering av brännerihanteringen måste medföra. De sakkunniga ifrågasatte dock, huruvida icke spritcentralen skulle äga inrätta ett eller ett par stora brännerier, dock utan att intrång därigenom skulle äga rum i de befintliga bränneriernas dåvarande kvoter. Vad de sakkunniga sålunda anfört föranledde ej annat uttalande från departementschefens sida i förenämnda proposition än att han funne sistnämnda anordning förtjäna allt beaktande.

Efter därom i grundlagsenlig ordning framställd begäran har utskottet emottagit av *kontrollstyrelsen* i ärendet avgivet utlåtande. Styrelsen har avstyrkt bifall till motionen samt till stöd härför anfört bland annat följande:

»Enligt kontrollstyrelsens förmenande lär det icke vara möjligt att enbart genom en centralisering av potatisbränneriindustrien kunna bereda potatissprit en konkurrenskraftig ställning gent emot bensin, särskilt om detta skulle, som motionären synes avse, gälla normala marknadsförhållanden. I detta hänseende må erinras, att bensinpriset i svensk hamn före kriget utgjorde 8 à 10 öre per liter. En centralisering av bränneridriften medför enligt vad de verkställda undersökningarna givit vid handen icke den avsevärda minskning i produktionspriset, som motionären synes föreställa sig. Det må nämnas, att i samband med den ovanberörda sakkunnigutredningen ingående undersökningar även utfördes rörande produktionskostnadspriset vid centraliserad bränneridrift. Vid ett potatispris av 14 öre per hektoliter och stärkelseprocent beräknades tillverkningskostnaden å potatisbrännvin i ett bränneri med en årlig tillverkning av 5 miljoner normalliter av en tillkallad expert till 22 öre per normalliter. Till jämförelse må nämnas, att spritcentralens inköpspris av potatisbrännvin ungefär samtidigt vid samma potatispris var 29 öre per normalliter. Även om det vore tänkbart att nedbringa förstnämnda pris till så lågt belopp som exempelvis 15 öre per liter, skulle av sådan sprit framställd motoralkohol sannolikt befinna en tillverkningskostnad av cirka 32 öre per liter, vilket belopp vid bedömande av frågan om konkurrensmöjligheterna i förhållande till bensinen bör jämföras med ovannämnda importpris å bensin å 8 à 10 öre per liter. Det måste därför te sig uteslutet att genom en centralisering av driften kunna göra tillverkningen av potatissprit konkurrenskraftig gent emot en fri bensinimport. Icke ens med sulfitsprit lär någonsin potatissprit även om den tillverkas i stordrift kunna konkurrera i prishänseende, så snart sulfitmassaexporten upptages i normal omfattning.

En annan fråga är, att tillverkning av potatissprit under nuvarande krisförhållanden kan tänkas böra ifrågakomma för tillhandahållande såsom drivmedel för motorer. Att för detta ändamål tillspillo giva de nuvarande brännerierna med däri investerat kapital för att i stället koncentrera tillverkningen till ett fåtal brännerier synes dock rimligen icke böra äga rum, särskilt som genomförandet av ett sådant vidlyftigt projekt skulle ta avsevärt lång tid i anspråk och kräva betydande kostnader.

För den del av jordbruksnäringen, som nu drager fördel av brännerihanteringen, skulle stora nackdelar uppstå, därest den i motionen avsedda koncentreringsen av bränneridriften bleve förverkligad. Med de jämförelsevis korta väglängder, som jordbrukarna i potatisodlingsdistrikten i allmänhet nu ha till närmaste bränneri, vilket i regel även äges av jordbrukarna själva, bliva transportkostnaderna för såväl potatis som drank relativt måttliga, vilket däremot icke skulle bliva fallet efter den tilltänkta koncentreringsen. Det må framhållas, att drankens värde — priset utgör för närvarande allenast cirka 30 öre per hektoliter — icke tillåter pålägg av några större fraktkostnader, om dess användning till kreatursföda skall ske med ekonomisk fördel; i varje fall synes den i motionen dragna jämförelsen med distributionen av mjölk icke vara hållbar, då denna vara är för samma volym mångdubbelt dyrare och därför tål belastning av transportkostnader på ett annat sätt. Vidare skulle det efter en koncentreringsen av driften icke bliva möjligt att i tillnärmelsevis samma omfattning som hittills kunna utnyttja dranken i varmt tillstånd för kreaturen, vilket ansetts vara av stort värde.

Vad angår möjligheterna att i så avsevärd grad, som i motionen avses, med anlitande av en starkt utvidgad potatisodling i relativt stor omfattning sörja för tillgodoseendet av landets behov av motorbränsle, läser detta påkalla en ganska genomgripande omläggning av jordbruksnäringen i de trakter, som därav skulle beröras. Utan att kunna närmare ingå på de konsekvenser, som skulle följa av en dylik omläggning, må dock här nämnas, att potatisodlingen skulle komma att undantränga vissa hittills förekommande grödor, som för närvarande äro av stor betydelse för folkhushållet, samt, då potatisodlingen är mera arbetskrävande än exempelvis spannmålsodling, påkalla ett avsevärt ökat behov av arbetskraft för jordbruket därstädes.»

Den lämnade redogörelsen utvisar, att 1933 års motorbränslesakkunniga verkställt en ingående utredning rörande frågan om centralisering av bränneriverksamheten. Av utredningen framgår, att vägande betänkligheter mot en dylik centralisering uttalats av sakkunniga på jordbruksnäringens område med hänsyn till det försvärande av avsättningen av potatis för bränneriändamål och de minskade möjligheterna till drankens utnyttjande, som en sådan anordning måste medföra. Såsom framgår av kontrollstyrelsens utlåtande i ämnet torde de skäl, som tidigare anförts mot en centralisering av sagda verksamhet, i huvudsak alltjämt gälla. Beträffande möjligheterna att genom utvidgning av den nuvarande bränneriverksamheten tillgodose landets behov av motorbränsle må framhållas, att detta jämväl skulle nödvändiggöra en ökning av potatisodlingen, som skulle kunna medföra, att annan odling bleve eftersatt. I nuvarande ömtåliga försörjningsläge kan emellertid en dylik omläggning vara till skada för folkhushållet. Med hänsyn till det anförda anser sig utskottet icke böra tillstyrka bifall till motionen.

Utskottet får sålunda hemställa,

att motionen I: 153 av herr Johan Nilsson i Malmö, om utredning och förslag beträffande en koncentrerad bränneriverksamhet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 juni 1941.

På bevillningsutskottets vägnar:

A. J. BÄRG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Johan Bärge, Elon Andersson, friherre Lagerfelt, Sjö-dahl, Bengtsson, Ekman, Velande, Frans Ericson, Egnell och Herman Ericsson; samt från andra kammaren: herrar Lövgren, Björklund, Hammarlund, Olsson i Gävle, Eklund, Lundell, Falk, Henriksson, Bladh och Svensson i Ljungskile.

Reservation

av herrar *Lundell* och *Hammarlund*, som ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Den lämnade — — — (=utskottet sid. 7 rad 11 uppifrån — rad 19 uppifrån) — — — alltjämt gälla.

Vad däremot beträffar möjligheterna att genom utvidgning av den nuvarande bränneriverksamheten — vid redan befintliga brännerier — tillgodose en del av landets behov av motorbränsle, synas därmed sammanhängande frågor väl förtjäna en närmare utredning. Oavsett utsikterna till att efter ett framtida freds slut åter kunna importera utländskt bränsle till lägre priser synes det önskvärt att inom landet alltid må äga rum en produktion av inhemskt flytande motorbränsle motsvarande en viss icke allt för liten andel av det totala fredsbehovet. Sålunda framställt inhemskt bränsle finge i fredstid vid prisskillnad mot det utländska bränslet tvångsinblandas i detta. Mängden som finge tvångsinblandas utöver en viss bestämd minimikvantitet torde böra göras beroende av prisskillnaden mellan det inhemska bränslet och importbränslet.

Denna minimikvantitet för alla inhemska flytande bränslen tillsammans borde ej sättas lägre än till c:a 30 % av fredsbehovet. Det är möjligt att i nuvarande läge av dessa 30 % ungefär 10 à 15 % borde utgöras av etylalkohol. Även om denna etylalkohol producerad såsom huvudprodukt billigast torde kunna framställas genom försockring av trä, förefaller det icke olämpligt att tillsvidare t. ex. 4 % av de 30 %, d. v. s. 4 % av fredsbehovet, framställdes av potatis. Räkna vi fredsbehovet av flytande bränsle till f. n. avrundat 1.000 milj. liter, så skulle man alltså inrikta sig på att av potatis framställa c:a 40 milj. liter motorsprit (99.5 %).

Beträffande farhågorna för att genom ökad odling av potatis för bränneriändamål annan odling skulle bli eftersatt och att landets försörjningsläge i avseende på livsmedel därigenom skulle försämrast, må erinras därom, att 40 milj. liter flytande motorbränsle är vida mindre än som erfordras för enbart lantbrukets traktorer och lastbilar, och att om det drag- och transportarbete som kunde utföras med dessa 40 milj. liter i stället skulle utföras av ett utökat antal hästar, så åtginge för produktion av foder åt dessa hästar betydligt större åkerarealer än för framställning av den ifrågakvarande potatisen.

Med sådan utökad odling och sprittillverkning sammanhängande frågor om arealer, råvarutransporter, bränslebehov och bränsleekonomi, utnyttjande av dranken m. m. böra före igångsättandet skyndsamt utredas. Även

frågan om odling av sockerbeter för bränneriändamål bör därvid övervägas. Ekonomisk jämförelse med drift av motorer med gengas bör ingå i utredningen.

Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen I:153 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om utnyttjande av förefintliga potatisbrännerier för framställning av motorsprit.»
